

בכפר אוריה

הכפר הוא במצב כזה שאין לו קשר תמידי ומהיר עם העיר, אין במקום לא דואר ואף לא טלפון. מאורעות המתרחשים באיזה מקום בארץ נודעים כאן רק לאחר כמה ימים, וזה בימים כתקונם.

בשבת בבוקר כבר באו ערבים אל הכפר וספרו שנודע להם על מהומות בין יהודים וערביים בירושלים, אבל הואיל ויחסיהם עם הכפר העברי הם טובים וידידותיים הם מבטיחים לשמור על כפר אוריה. אחד הערבים שעבד בזמן הגורן אצל מוכתר הכפר, בא אליו ואמר לו: הלא עובד אני אצלך ומלחמך אני אוכל מוצא אני חובה לעצמי לספר לך על המכתב, שנתקבל בכפרים הערביים הסמוכים ובו כותבים לנו, להתנפל עליכם ועל הר טוב בבת אחת.

המוכתר שלנו הלך אל הכפר הערבי הנמצא בשכנות, כפר בייקע, נכנס אל השיך שלו, שיך איסמעאין, ובקש ממנו עזרה כי במאורעות 1921 הציל השיך הזה את הישוב העברי בכפר אוריה. השיך הידוע כאדם טוב לב ושקט, הבטיח לנו את השמירה המבוקשת ומיד שלח עם המוכתר 10 ערבים שלו לשמור על המושבה. בשמונה בערב בא אחד הערביים והודיע לנו, שבמרחק קילומטר מהמושבה כבר עומד מחנה ערבים מוכן להתנפלות.

אחד מערביי השיך יצא להוחרך אם נכון הדבר ולהתחקות על המצב בכלל. והוא שב מיד והודיע לנו, שמחנה גדול עומד מאחורי המושבה מוכן להתנפלות ויעץ לנו להתנהג כך: הואיל ורבים הם האנשים המתנפלים, והם עצמם לא יוכלו לעמוד בפניהם, הם מיעצים לאנשי המושבה ללכת אל השיך ולהתחבא אצלו.

כיון שהדבר קרה לפתע פתאום עוררנו את הילדים ממטותיהם ולקחנו אותם כשהם ערומים ולא הספקנו לקחת אתנו שום דבר, ויצאנו מאת המושבה בחוסר כל, וכדאי לציין, שלמרות מה שבמקום נשאר מספר קטן של אנשים, בסך הכל שמונה משפחות, לא התחשבה בזה הממשלה ועוד לפני שנה הוציאה מידי ועד המושבה את מעט הנשק שניתן למושבה... וכך לא היתה לנו שום אפשרות לעמוד על נפשותינו בפני המתנפלים.

רגעים אחדים לאחר שעזבנו את המושבה כבר שמענו יריות מצד הפורעים. השיך לקחנו והכניסנו לאחד מחדרי ביתו והבטיח לנו, שרק דרך גופו המת יוכלו הפורעים לעבור אלינו. והפורעים הציתו את המושבה כולה, לאחר שלקחו להם את הבהמות: קרוב למאה פרות ועגלות, עשרה זוגות בהמות עבודה, לערך 1000 עופות, את כל התבואה המוכנה לאחר הדיש, ועוד באותו לילה נשרפו 4 בתים ומחסן אחד.

כשראינו את הבערה התלבש המוכתר שלנו בבגדי ערבי ובלויית שני ערבים של השיך הלך לחולדה לבקש שוטרים. ובשעה 1 וחצי באו שני השוטרים הערבים מחולדה.

המשטרה בבואה דרשה שנצטרף אליה להכנס למושבה. אבל השיך ואנו בעצמנו סרבנו. מתוך נמוק: כי יש סכנה בדברי השוטרים הלכו לבדם אל המושבה מה שעשו שם אין אנו יודעים. אבל עובדה היא שבמעמד הוצתו עוד בתים. ועוד עובדה מענינת: לאחרי שהשוטרים בקרו אצל הערביים הורגש מיד יחס יותר קריר מצד הערביים אלינו (ראינום מתלחשים עם השוטרים). בשלש בלילה באו השוטרים לקרוא לנו בכל תוקף והודיעו לנו ששקט גמור שורר במושבה. אנו סרבנו. רק עם אור הבוקר הלכנו אל המושבה. ועד כמה שרר שקט בשלש בלילה יכולה להעיד עובדה זו: בבקר כשהלכנו אל המושבה עוד מצאנו פורעים סוחבים חבילות. במושבה מצאנו חורבן גמור. הבתים שרופים. ספרים שרופים מתגוללים ברחובות. ספר תורה קרוע. הכל שדוד והרוס. רק בגורן שחלש ממנו היה משותף עם הערבים. לא נגעו. כי הפורעים לא ידעו. כנראה. איזהו של היהודים.

בינתיים בא אופיצר עם שני שוטרים ערבים מרמלה והתחיל לסדר פרטור קולי. בו בזמן הופיע במושבה גם ערבי מן המתנפלים. נשלח כנראה. כדי לדעת את המצב. האופיצר תפסו ולאחר איומים התחיל לספר את כל פרטי ההתנפלות ומסר את שמותיהם של כל המתנפלים. שבאו משהו כפרים קרובים אל המושבה. בינתיים הגיע המוכתר שלנו משה יקומבסקי לרחבות ומשם חזר עם שני אוטומובילים. שהביאונו לרחבות. בעירם ובחוסר כל... בלי מזון סעודה אחת.

בבאר-טוביה

קדושי באר-טוביה.

1. ד"ר היים יוראעלי.
2. הרצל רוזין.

יצחק גנין ראש מושבת באר-טוביה מוסר את הדברים הבאים:
בי"ט אב בצהרים התנפלו שודדים ידועים ערביים. מחנה כבד מאד על באר טוביה. ביום השבת לא שמנו לב לזה שאבטומובילים עם אפנדים ערבים מסיתים

ומדיחים, יוצאים ובאים אל הכפרים שבסביבה, והגה באו אלינו חילי הנוקטה הערבית מתחנת הממשלה שבכפר הסמוך אלינו "ביתניה" – שלשה רוכבים מזוינים ושני חילים רגלים לא מזוינים ודורשים במפגיע שיתנו להם דירה ומזונות ומספוא לסוסים כי קבלו פקודה מעזה להגן על מושבתנו מהתנפלות.

במוצאי שבת התאספנו לטכס עצה מה לעשות. ברור היה לנו מצבנו הטרגי. על חילי הנוקטה הערבים לא יכולנו לסמוך. סדרנו משמרות בלילה. בבוקר השכם הציע ד"ר יורעאלי ז"ל את שרותו לנסוע עם האוטו שלו בלית חיל מזוין עם ראש הועד המקומי ה' גנין למושל עזה כי יתן לנו חיל או שנים יהודים. החליטו כי מוטב לנסוע קודם לגדרה ולהתחזקת על המצב שם. שני אנשים נסעו באוטו לגדרה. בערך בשעה 11 בא ערבי מהכפר הסמוך למושבנתנו בית דרס והודיע לפועלים הערבים העובדים במושבה שיעזבו רגיקף ומיד את המושבה. כי מחנה כבוד מכפרים רחוקים עד מגדל וחממה עולה על המושבה. נשאנו עינינו לצד הכפר הנ"ל והגה מחנותי מחנות עם דגלים מתקרבים. חילי הנוקטה הערבים פרצו אליהם לדעת פשר דברי, ובשובם אלינו אמרו: כי אמנם המחנה הולך אלינו, אך "מה-ליש! מה-ליש!" לא ידענו מה לעשות. יש לאצלו ארגו רובים עם כדורים חתום בחותמת הממשלה. והרשות בידנו להשתמש בנשק זה רק בשעת התנפלות קרובה. שאלנו את פי החיל הממונה על ההגנה: אם לפתוח את הארגו? אבל הוא מנענו. והנה נראו מרחוק שני אבטומובילים שהתקרבו ובאו בתוך המחנות והחיילים הרוכבים עם רוביהם מהרו אליהם. בשובם הודיעו לנו, כי האבטומובילים הביאו "חטה ודורה"... אז פתחנו את ארגו הרובים והצעירים שלנו תקנו והכינו אותם: חמשה רובים וכאלף כדורים נמצאו בארגו. עם ראשית ההתנפלות החלו צעירנו לירות יריות מגן והמתנפלים נהדפו. הם פשטו בקמה של הדורה אשר בסביבות המושבה כדי להקיף את המושבה משלשת עבריה.

בינתיים שבו שליחינו מגדרה. נתברר שגדרה לא חוכל לעזור לנו במאומה שגם מצבם רע. אז שמו שני צעירים את נפשם בכפם ונסעו באוטו לרחובות. נתנו סוס דוהר גם לחייל ערבי מהנוקטה שיסע לאשדוד ויודיע על המצב למגדל ולעזה.

ומלחמת צעירנו נגד המתקפים נמשכת בינתיים. אחדים מן המתנפלים העיוזו לגשת אל גדר המושבה. אחד מהם נפצע ברגלו. השוטרים הערבים התרעמו מאד. הפורעים לקחו אתם את הפצוע. שוטרי חנוקטא רכבו אליהם ובשובם דרשו שהרופא המקומי הד"ר יורעאלי ילך תחת משמרתם לשם לעשות תחבולת לנפצע ברגלו. הרופא לא סרב ומלא את תפקידו. וכשגמר ורצה לשוב למושבה, דפפו אחריו במקלות וחסמו לפניו את הדרך. אך הוא ניצל. והנה שבו הצעירים

מרחובות ומסרו לנו כי גם רחובות לא תוכל לתת לנו כל עזרה. דברנו בטלפון עם מגדל ועזה. אך משם ענו לנו כי אין הם מבינים: איך זה לנו דורשים עזרה לבאר-טוביה בשעה ששוטר מאשדוד מסר להם שבמושבה שקט גמור. אז הובררה לנו בהחלט כונת השוטרים הערביים. לעת ערב הוכרחנו להתבצר במקום אחד ולהחזיק את המערכה עד שנתקין מקום בטוח לנשים. זקנים וטף. התבצרנו באורוה אחת בנויה אבני גזית עם דלתות ובריח והעברנו לשם את כל החולים, הזקנים והטף. ברגע זה עזבו השוטרים את המושבה ומיד נשמעו יריות הפורעים. הם פרצו למושבה, שלחו אש בבתים והתחילו שודדים את כל הבתים. שני אבטומובילים נגשו אל המושבה והביאו פחים עם בנזין. הד"ר יזרעאלי ושנים מהצעירים המגינים עמדו אצל חצר האורוה ועמהם עוד מספר אנשים. היריות נמשכו. הד"ר יזרעאלי נפל שדודי. וברחוק מקום נהרג הרצל רוזין. הד"ר נאסף הביתה. עזבנו את הרחוב והתבצרנו באורוה. כדור פגע בבטנו של אחד הזכרים ליב פפרי. הכדור נשאר בגופו ויכול להעיד הרבה... זקן אחד נפצע פצעים קשים בסכין. הפורעים שרפו את גזית ההרוג רוזין ז"ל.

כדאי להדגיש: עד שהנוקטא לא עזבה את המקום לא נשמעו יריות מצד המתנפלים. מזה למדנו שער צאת השוטרים הערבים לא היה בידי הפורעים הערביים נשק חם.

קודם שהתבצרנו באורוה שלחנו את נהג האוטו היהודי הספרדי מבולגריה בן-ציון אסא בלוית חיל מוזין למגדל והטלנו עליו שישגיח על החיל ויכריחו למסור לאופיצר במגדל את המצב כמו שהוא. אמנם בחרוף נפש ובגבורה נפלאה בא הצעיר עד מגדל. ממגדל נסע האופיצר עם ארבעה שוטרים אלינו. אבל הערבי לא רצה לנסוע. הם נסעו עם הנהג היהודי עד פלודז'י (כפר ערבי) ושם שהו זמן רב. לקחו אתם עוד שוטר אחד ובאו בחצות לילה לבאר-טוביה. לאחר שהכל היה כבר שדוד ושרוף עד היסוד ואחרי שהפורעים עזבו כבר את המושבה והתחילו שודדים ומבעירים באש את הגרן. בבוקר השכם שלח האופיצר את הנהג שהתחפש בבגדי שוטר עם שוטר מוזין לתחנת אשדוד לדרוש מעודה שבעה אבטומובילים להעביר את הגפשות למקום בטוח והם שבו משם בתשובה שבשעה 10 בבוקר ישלחו אבטומובילים להצילנו. לא האמנו להבטחה. בשעה השמינית נראה אירון שורק כמה פצצות רק אז ברחו הפורעים. בצהרים באו אבטומובילים והעבירו את כולנו בחוסר כל לרחובות אל בית העם. כאן קבלו אותנו באהבה וספקו את כל צרכינו. כשעברנו את הכפר הערבי מרר בדרכנו לרחובות רדפו אחרינו הערבים במקלות וזרקו בנו אבנים. הקצין הבריטי עם חיליו יצאו מהאוטומובילים וירו בהם יריות תכופות והרגו מהם.

2 מתים: ד"ר יזרעאלי והרצל רוזין.

2 פצועים: כהן כבן ששים שדקרוהו בסכינים וליב פפר פצוע בבטנו.

ביום כ"ט אבי תחת משמר בריטי הובאו לקבורה קדושי באר טוביה שהת-

גוללו כשבועים באחד הבתים ההרוסים.

גבורי חולדה.

הקדוש: אפרים צ'ז'יק.

עוד ביום ה' (8·23), בערב, כשראינו שוטרים מופיעים ומתלחשים, נחש לבנו דבר רע. התחלנו להתכונן להתנפלות. לעזרתנו באו מת"א אפרים צ'ז'יק ז"ל ועוד אחד. ביום הששי באה הידיעה על הפרעות בירושלים. ויום השבת עבר עלינו בחששות רבים. אך עד הלילה לא אירע דבר. כלילה נודע לנו כי הפורעים התנפלו על כפר אוריה. כל הרכוש היה שם למאכלת אש. אבדות באדם לא היו כי היהודים הספיקו להחבא בבית השיך של הכפר הסמוך וניצלו ממות. שלחנו שני אנשים לרחובות להביא אוטומובילים כדי להעביר את כל בני כפר-אוריה והנשים ודוילדים של חולדה למקום בטוח. בדרך לא אירע להם דבר. התכוננתו הלכה וגברה. חפרנו חפירות בסתר. חששנו מפני "ידידותם" של השוטרים הערבים הממונים על הצלת יהודים. זכרנו את ימי 1921... בכפרים הערביים התקהלו הערבים והתכוננו להתנפלות. אפילו אנשי עגרי המפורסם בידידותו עם היהודים התקהלו לשמוע את הדרשות של המסיתים שנשלחו אליהם. אך אנשי עגרי עמדו במרים. הם לא רצו להצטרף. מצבנו היה ביש. אך הנה באו אלינו חברים מתל אביב. מספרנו הגיע ל-31 יום א' ואור ליום ב' עברו כמעט בשקט. היתה התנקשות על הגורף. אך הערבים ברחו בהשמע היריה הראשונה. במקרו של היום השני הורגשה תסיסה רבה בין הערבים. בחולדה הערבית היתה אספה: באו אליה מסיתים מרמלה. האספה נמשכה עד הערב. בינתיים 8 מהחברים מתל אביב עזבו את חולדה והבטיחו לשלוח אחרים במקומם. האחרים לא באו. בינתיים ניתק כל קשר. הערבים כבר חסמו את הדרך. לפנת ערב התחילו ארבה של ערבים נוהר-זורם מכל צד ועבר: אל חולדהו נשמעו יריות. ענינו להם ביריות. הערבים הת-

נכלו להעלות את הגורן באש. המון עצום נהר לטראת הגרן ולא נרתע מפני היריות. הוכרחנו לסגת אחור אל החצר. והגרן היתה למאכלת אש. יותר מחצי שעה ארכה מלחמתנו בחצר. אך מחמת היותה בלתי מבוצרת די הצורך נאלצנו להתבצר בתוך בית. אחד אחד נכנסנו הביתה בזחילה על פני הארץ. ציזיק ז"ל היה האחרון. הוא רצה לקום על רגליו ובשעת הקימה פגע בו כדור הרוצחים. הוא מת בבית לאחר רגעים מספר. 23 איש נשארנו מול המון עצום של פורעים מר סתים, שואפי דם ובזה. התבצרנו על יד הבית. הלילה הוא באש הגרן הבווערת והחורשה המוצתת. וההמון הפורע הלך הלוך ורב. חלק מהם התאמץ להתפרץ אל החצר לשם בזת הרכוש. אך אש יריותינו חסמה בפניהם את הדרך. שעות עברו שעות של גבורת נפש ומשמעת—חמש שעות ארכה המלחמה הגבורית בכחורת בלתי שוים: עשרים ושלשה יהודים נתקפים מול אלפי פורעים ערביים. ואיש מהאלפים הללו לא הצליח לפרוץ לתוך החצר. עד 11 בלילה עמדנו בתוך ים של המונים שסויים ושואפי טרף.

ופתאם, בשעה 11. נדהמנו לשמע יריות מעבר שלא פללנו כלל. אך היריות הדהימו כנראה גם את הערבים. צוחותיהם הפראיות גדלו. ואחרי היריות נשמע קול צפצוף. היריות חדלו משני הצדדים. באה כנראה המשטרה. אך פחדנו להאמין להם. מי יודע אם לא פרובוקציה היא? חצי שעה. הססנו ולא נתנו להם להכנס אל החצר. ורק אחר כך כשראינו שבין השוטרים הערבים יש גם אנגלים נתנו להם להכנס.

האנגלים התפעלו מן הגבורה והמשמעת של קמץ צעירים יהודים לעומת גייסות פורעים לאלפים. הם טפחו על שכמ החברים שלנו. והנה ברגעי ההפסקה אלה השתמשו הערבים ופרצו אל החצר. הם פשטו בכל פנה ושדדו. ביניהם נשים וטף. הקצין הערבי שבא עם השוטרים האנגלים רצה לחזור. הם טענו, כי נשלחו הנה תחת פקודתו של קצין ערבי. לבסוף השפענו עליהם ונשארנו עמנו. נשתרר שקט. ובמשך רגעי השקט הזה הפצנו לחלק את הכבוד האחרון לחברנו היקר אפרים ציזיק ז"ל שמת מות גבורים בתוכנו. אחד החברים הזכיר את המנוח במלים קצרות. נשאנו ארץ ידינו ונשבענו לעמוד על קדוש שמה של המולדת. האנגלים עמדו. עמידה של כבוד ובשעה שהרימונו את ידינו הרימו גם הם את ידיהם.

אך הנה נשמעו שוב יריות. היריות גברו. ההתקפה חזקה. האנגלים עזרו לנו בהגנה. ורק כשבאה מכונית משורינית (בשעה אחת אחרי חצות בערך) ובה פלוגת אנגלים מכפר נענה שפתחו אש על הפורעים — חדלו הללו מההתקפה. בראש הפלוגה הזאת עמד אנגלי. לאחר שנפסקו היריות פקד עלינו לעזוב תיכף ומיד את חולדה. הפקודה שברה אה לבנו. היתכן? בקשנו שישאיר עמנו

קבוצה של אנגלים ואנו נגן על המקום. אך הוא סרב לעשות את בקשתנו. הפצרנו בו, אך הוא זרז אותנו. הפצנו לקחת עמנו משהו. ולא הרשה. בקשנו לפחורתי. שיתן לנו לקחת את גוף המת. ולא הרשה. אחד מאתנו דרש במפגיע להעביר עמנו את גוף המת, תשובת הקצין האנגלי על דרישתנו היתה – מכות!

בלב נשבר ובדמעות כבושות יצאנו מאונס את חולדה. בתוך החשכה ראינו חללי ערבים מתגוללים על הארץ. מכאן הובילו אותנו לנענה. ומנענה שולחנו לתל אביב.

לאחר השחללויות מרובות ניתן ביום א' 1-9-29, משמר צבאי ללוות לחולדה את חנה וברוך צ'יז'יק. אחי אפרים שנהרג ואחד מחברי המשק. גופתו של מגן חולדה. אפרים צ'יז'יק. נמצאה והובאה לקברות במקום.

הבאים מצאו את המשק שרוף וחרב בלי שאר כלשהו.

ע ק ר ו ן .

עוד ביום החמשי ניתן האורז לעקרון. ברמלה התנפלו ערבים על אוטו דהחלב השב למושבה. נפצו ארזי השמשה ופצעו אחדים מן הנוסעים. הפורעים ניסו גם לשדוד ארז המטען אבל לא הספיקו. למחרת שמעו אנשי עקרון מפי ערבים רבים, כי בימים אלה ישחטו את כל היהודים. בכפרים הירצה. תנועה ניכרת של אוטומובילים עם מסיתים. המסיתים היו מספרים, כי ביפו התנפלו היהודים על הערבים ועליהם לענוש את היהודים. היו גם אוטומובילים אשר הביאו נפט.

ביום א' י"ט אב, לפנות ערב ירו מתוך אוטו שרתי יריות על המושבה. אבל הלילה עבר בשקט. הנשים והילדים לנו בבית הכנסת. ועוד באותו ערב קבלנו ידיעה שצבא אנגלי חונה בנענה. בבוקר ספרו, כי החיילים עשו הרג רב במתנפלים בחולדה וכי מספר ההרוגים הוא בערך 30 – 35. ביום השני קב לנו פקודה לפנות את המושבה מהנשים והילדים. וב-2 אחה"צ נש-ארו 60 גברים להגן על המושבה. אולם ב-4 הופיע אוטו משורין והצבא פקד לפנות את המושבה לגמרי. פקודה כזאת ניתנה גם לכפר הערבי עגרי. על השאלה מה לעשות עם הבקרי. ענה אחד השוטרים: "אספו אותו לתוך בירת הכנסת". הנשק נלקח. האכרים סגרו את הבקר ברפתות ובמשך חצי שעה נתרוקנה המושבה. עברו לנענה. משם לתחנת האוירונים ברמלה ומשם לתל-אביב.

ביום ד' הרשתה הממשלה לשוב ל-25 גברים לטפל בבקרי. הם נמצאו במקום מחוסרי כל הגנה. בלילה נשדד חלק מן הגורן.

ב ע ז ר ה

45 הנפשות היהודיות בעיר זו נאספו ע"י הממשלה בקסקטין של המשטרה ואחר העברו לבית המלון היהודי בקרבת המשטרה. אולם קהל גדול של ערבים התנפל על המלון וכפשע היה בין המות. שוטר שעמד ירה באויר לאות סכנה ולקריאת העזרה באו קצינים ושוטרים אנגלים והעבירו שוב את היהודים למשטרה. ברכבת מיוחדת תחת משמר של המשטרה הבריטית עזבו התושבים היהודים את העיר.

משמר העמק.

ביום שני 26 לאוגוסט. מאז הבקר התחילו להתקהל ערבים זרים אצל יוסף בק הסמוך אלינו מרחק 300-200 מטר. סמוך לצהרית התחילו כששים ערבים להתקרב למחנה. מצד יוסף בק. יצא לקראתם שוטר שהיה אצלנו באותה שעה והצליח להחזירם על עקבותיהם. אולם סימני התכונה להתנפלות לא עברו. המצב נעשה רציני. הודענו מיד על המתרחש לעבוד. אפנדי - מפקד המשטרה בחיפה. עבוד אפנדי המתיחס אלינו באהדה. שלח למשמר העמק 6 שוטרים ערבים עם האופיצר פדיל אפנדי בראשם. השוטרים באו לפנות ערב. גם מגידה באו שני שוטרים ערבים. אולם מעמדנו היה חלש מאד. היינו במקום כ-15 בחורים בלי כל אמצעי הגנה. סמוך ל-10 בערב הבחין אחד השומרים מתוך החשכה המון שחור מציף את המשקאה שממעל לנקודה. האנשים הובהלו למשמרותיהם. בנינו קבע אין במשמר העמק. הוכרחנו לקבוע את משמרוֹרֵצֵינו בינות לשקי התבואה שהוכנו בעוד מועד. הערבים התקרבו והלכו והגיעו עד כדי 50 פסיעות מן המחנה. דם הקיפנו משני עברים. התחילו חלופי יריות. חלק מן השוטרים התנהגו בעצלתיים. שלשה מהם, הסתתרו באורוה ורק לאחר שאיימו עליהם, יצאו לנקודותיהם. היריות גברו ונמשכו כשעה וחצי. מצד המתנפלים נשמעו יללות פצועים ולפי שנודע לנו אחרי כך נפלו בתגרה שני ערבים. לבסוף נסוגו הערבים אחור. כעבור שעה קלה נשמעו תרועות עידוד והסתה מכפר השקרטים. באה הרקפת-משנה מצד שני. אולם גם התקפה זו נהדפה לאחר חלופי יריות. מצדנו לא היו קרבנות. אין ספק, כי לולא עזרתם המלאה של אחדים מן השוטרים. וביחוד של האופיצר פדיל אפנדי שעמד לימינו. לא היינו עוצרים כוח לעמוד בפני המתנפלים. בינתים שלח האופיצר שוטר אחד אל מחנה האסירים העומד במרחק כ-7 קילומטר ממשמר העמק. ב-2 בלילה בא ה' דף ו-6 שוטרים אתו. הוא נכנס למחנה מתוך הבעת צער על שלא הספיק להיורג נוכח בשעת ההת-

נפלות. תקן את ה"מבצר" שלנו (שקי התבן). הורה אילו הוראות אסטרטגיות. השתומם על היותנו משוללים אמצעי-הגנה מינימליים. הבטיח את עזרתו לכל שעת הצורך ועם אור הבוקר הלך. בבוקר קבלנו פקודה מן המשטרה המרכזית לעזוב את הנקודה. גם השוטרים הודיעו, כי לא יוכלו להחזיק מעמד. ראינו כי המצב חמור והחלטנו לעזוב את הנקודה. טענו את העגלות ויצאנו בלויט האופיצר ושני שוטרים דרך נהלל לעפולה. במשמר העמק גשארו 4 שוטרים ערבים לשמור על הרכוש. ביום ד' נשרפה ערמת קש בשדה ובליל ה' הציתו הערבים את ערמות הגורן שלא הספקנו לגמור את דישתן. הגורן סמוכה לצריפים מצד מערב. כל הערמות - מלבד אחת קטנה - נשרפו. ורק מקרה הוא שלא פגעה הדליקה במחנה.

ממקורות בטוחים נודע לנו, כי ביום ההתנפלו שלח יוסף בק אל הכפר מכתב הסתה להתנפל על היהודים. נודע לנו כמו כן, כי הכפרים המתנפלים הם בופרין, רוביה (כפר של יוסף בק) וכפר השקרטים.

ב ג ב ע .

נשרף הגורן.

ב ב י ר ת - ש א נ .

מפי עדר-ראיה :

בבית-שאן ישבו עד המהומות ארבעים משפחות של יהודים קורדים. שלש משפחות אשכנזיות, וכמו כן היו ארבעה חמשה פקידים יהודים במשרדי המשטרה.

בתחלת ימי המהומות היו שתי משפחות במקרה במושבות היהודיות הקרובות. שאר היהודים ישבו בעיר, וראו התרגשות בין הערבים, אבל לא פללו לתוצאות רציניות.

ביום הששי כ"ג באבגוסט טלפן אחד מראשי המסיתים הערבים מג'נין, פארוד פאתרידין, לאחד מן הקרובים שלו בבית. וצווה אותו לאסוף את העם ולחכות לבואי המסית הודיע כמו כן, שהיהודים זרקו שלש פצצות במסגד-עומר בירושלים והחריבו את המסגד. המשטרה בג'נין אסרה מיד את המסית הנזכר, ולמחר בא לבית-שאן...

בשבת בתשע בבוקר התאספו הערבים ליד בית הממשלה. ושם נאמו נאומי הסתה פאריד ועוד אחדים שבאו לתכלית זו מג'נין. המושל הומין אליו את

נכבדי העיר ובקשם להשקיט את ההמון. אבל הדבר לא עלה בידם. התחילה תסיסה והמצב הלך והחמיר. כפי שמוסרים, הוכה גם מפקד-המשטרה הערבי, ומפני מעוט השוטרים (לשלשת השוטרים היהודים שהיו שם לא נתן המפקד לצארת החוצה. ושלשת השוטרים הערבים היו אף הם מחוסרי יכולת לעשות דבר מה) נשארה העיר בלי כל הגנה. ההמון הפרוע מזוין במקלות ובסכינים, התחיל עובר בשכונת היהודים הקורדים מבית לבית, והכו בלי חמלה נשים ילדים וזקנים. עשרים ואחד איש – בהם נשים וילדים – נפצעו, ואחד מהם (יהודי) פועל בתחנת הנסיונות הממשלתית) מת מפצעיו בחיפה. שדרו והחריבו את כל הבתים. למחרת עזבו כל יהודי בית שאן, תחת משמר שוטרים, את העיר ועברו לחיפה ולטבריה.

בֵּית־אֵלֶפָא.

ביום א' י"ט אב, בכוכר, ניכרה כבר תכונה בשדות בית אלפא ומטביב לנקודה. עלי-פרים, שיך שבט הסג' ניסה להכנס בערמה עם כמה מאנשיו לבית-אלפא כמבשר על המצב. מנעוהו מהכנס. אירון שעבר בסביבה הפריע להתקהלות. אולם בהעלמו נתגברה שוב הרזנועה. הודיעו לעין חרוד, בא אוטו עם אנשים. כולם נתרכזו בבית הילדים, בעל שתי קומות. בינתיים הגיע גם המשטרה המעולה. ומאחר הצהרים נמשכו יריות בהפסקות. במשך ימים אחדים, יומם ולילה, היו שעות שמסביב לנקודה התרכזו למעלה מ-600 איש. ירו מההרים. עלו באש שדות הטירס וכו'. כל הזמן השיבה המשטרה ביריות רובים וממכונות יריה. צריך לציין שהמשטרה פעלה במרץ והצוין פעילותו וערותו של מיר סמית. בהתנקשויות שונות נהרגו כפי הנראה, ערבים. מספרם לא ברור. אחד נמצא דהרוג על יד הרפרז. לפי הסמנים נראה שהוא התקרב להדליק את הגורן שבחצר. אותו לילה הציתו את ערמות החציר הכבוש של בית אלפא וחפצי בה (160 טון) ולמחרתו – עלמת קש, 60 טון. המתנפלים היו בידואים של שבט סג' ופלחים מסביבות בית-שאן וכפר טובס ועוד. במשך הזמן נהרסו גשרים ופעמים נפסק לכל הלילה הקשר הטלפוני משטה לגשר ובית-שאן. נקודות המשטרה האבטומוביל של עין חרוד ביקר בימי הסכנה את בית אלפא תכופות, ביום ובלילה. בדרך ירו בו, אולם עצם הקשר עודד את הצבור הנצור, אף השפיע כנראה על המתנפלים. הובאו צרכי אוכל והועברו חברות וילדים לקבוצת גבע.

בשרפות ובשוד השדות נגרמו היוקות העולים למעלה מ-1000 לירות. מלבד הנזקים הבלתי ישרים, תוך הפסקת העבודה וכו', במשך שבוע תמים היו נמשכות יריות גם לאחר שהושקט. גם במשך כל השבוע הבא מוסיפים להיות

את התהלכה. וכך עברו "בשקט" גם יום שני, שלישי ורביעי, כל החנויות ש היהודים והערבים גם יחד (הערבים הכריזו שביתה לארבעה ימים) היו סגור ראשי המדברים עמדו ברחובות ועצרו בדרך כל ערבי שהלך לעבוד אצל היהוד הערבים שהיו רגילים בימים כתקונם לחבוש כובעים, חבשו תרבושים. במשך הימים הללו לא נראו יהודים ברחובות. רק מפעם לפעם היו עוברי אוטומוביל מסיעים נוסע או שנים מקצה העיר אל קצה.

בינתיים היו ישיבות למושל עם ראשי העדות היהודית והמושלמית. המופ של צפרו נסע בתחלת המאורעות לירושלים. וביקש את הערבים לחנ לשונו.

מספרים, שהידיעות שהביא המופרזי מירושלים הן שחתכו את גורלה צפרו.

בשוב המופתי ביום הרביעי, הציע למושל שיצווה ליהודים לפתוח את ח יורתיהם ברובע שלהם ועל הערבים שיפתחו את חנויותיהם ברובע שלהם. אב לשים גבול מפריד בין שני הרובעים ולא יתערבו אלה אם אלה. היהודים קו את ההצעה ולמחרת ביום החמשי פתחו כמה חנויות. ברובע היהודים למשך כ שעות ויש אומרים, שגם ברובע הערבי היו רוב החנויות פתוחות. בו ביום אחרי הצהרים הגיעו שמועות משמחות ע"ד משטרה צבאית או לית שתגיע לצפת בשעה שש.

בשעה חמש וחצי נשמעו פתאום קולות וצווחות נוראות מהשוק היהוד היהודים מיהרו אל בתיהם וסגרו את הדלתות. הערבים התפרצו כנופיות כנופית אל הרחובות במקלות, בסכינים ובנשק אחר, התחילו להכות על ימין ועל שמאל היחידים שפגשו ברחובות ומתפרצים בשבירת דלתות וחלונות לתוך הבתים. מ הובאו ל"הדסה" כארבעים פצועים. ההרוגים שהתחילו לאסוף אותם רק למחר היום הגיעו לחמשה עשר. לא עברו רגעים אחדים, ואש התפרצה ממקומות שונים בשוק היהודי. לאחר חצי שעה אחזה האש את כל הרובע היהודי. השרפה נמש מחמש בערב עד לבקרו של יום ששי. לא היה כל נסיון ולא היתה שום אפשרות לכבות את האש. למאכלת אש היה גם מחסן הבניין של חברת "של". לאוש של התושבים שנמלטו כולם לצד הרחוב הראשי, היתה מנשבת כל שעות הדלי רוח קדים שעצרה ארץ האש מהתפשט לרחוב הראשי שנשאר בשלמותו. ב הרוח הזאת נשופו גם כמה בתים ערבים שהיו סמוכים לרובע היהודי. הערבו היו טרודים בכבוי האש בבתיהם וגם בקשו עזרה מאת הממשלה (שהיתה מחוס כל אמצעי כבוי). ודבר זה מנע אותם קצת מהגדיל את הפרעות. מראה העיר ה כהר-שריפה, וענני עשן כבדים התפשטו על פני כל הסביבה. הצעקות, הצווחות

והיללות של היהודים. בראותם את עירם עולה באש ובעשן קרעו שחקים. בינתים השתדלה המשטרה לגרש את הפורעים מן הרחוב הראשי ובלילה בא צבא נוסף בעשרה אוטומובילים שהתפשטו בכל העיר. מפי הצבא נודע שיש להם פקודה "לירות באויר", וכך הלכו כל יריותיהם החרבות מאד לבטלה ולא הפריעו את הפורעים מעשות את שלהם... כל היהודים נאספו בינתים לתוך החצרות הגדולות בבית החולים "הדסה" וב"מלון המרכזי". כשגברה האש ונשקפה סכנה לרחוב הראשי. סקדה הממשלה לאסוף את כל היהודים לחצר בית הממשלה. קהל של אלפי איש. זקנים. נשים וילדים. נדד במשך כשתי שעות מן החצרות הנזכרות דרך הרחוב שבין הרובע היהודי והערבי עד בואו לבית-הממשלה. שם העמידו את כולם בתוך דו-חצרי. שהיתה צרה מהכילם. צפופים ודחוקים עד עלות היום. אוכל לא היה. והפליטים היו צריכים להסתפק במים לחץ. ביחוד היה קשה להמציא לקהל את המים מן הברז היחיד. איומות היו צולחות הילדים והעוללים. שד-הגוללו ללא אוכל ומקום מנוחה.

למחרת ביום ו' העלו את רוב הנשים והילדים למעלה על הגוזזטה המכונה גג. וכל דוגברים נשארו יושבים בשמש הצורבת כל אותו היום. גם ביום הששי לא היה אוכל. ככרות הלחם המועטים שהמציאו מן העיר לא הספיקו אפילו לילדים. וכל הפליטים היו רעבים וצמאים. מחלונות בית המשטרה ראו כל אותו היום את הערבים מתרוצצים ברחובות. עמוסים שקים מלאים כל טוב מן הבזה אשר בנוזו מחנויות היהודים. רובם עברו בשביל הגובל את בית המשטרה. ואיש מן החמסנים לא נעצר על ידי השוטרים שהתהלכו ברחובות ומסביב לבית המשטרה. בחצר אחת הנמצאת במרחק מאה מטר מבית המשטרה ראינו ערבים וערביות צוברים את בותם. ושוטרים עומדים ככל הזמן על יד דלת החצר ומחרישים.

ביום הששי הגיע לצפת צבא בריטי. שכבש את כל העיר. ובשעות הראשונות להכנסו נעצר על ידו איש מן הרוצחים והשוודדים. שהוסיפו לשדוד ולבזו באותם הרחובות שבהם הסתובבו האוטומובילים המשוריינים. תחלה כשפגשו הפורעים באוטומובילים המשוריינים נבהלו במקצת אבל לאחור שראו שאין מפריעים חזרו למלאכתם.

בינתים הגיעו איזה צרכי אוכל מחיפה. אבל לה היתה כל אפשרות לחלקם בין הקהל מחמת הצפיפות וחוסר הסדר. ורק למחרת חלקו את הלחם. הרעב היה

גדול עד להתעלפות. ובשעה שראו פרוסת לחם פרצה שאגה איומה בקהל ומאות ידים התרוממו באויר לתפוס את פרורי הלחם שיחידי סגולה מבין אנשי הצבא היו זורקים לקהל. אחד הפקידים האנגלים זרק לחם לקהל וצלם את המחזור המבהיל הזה...

באותו לילה, בשעה ארבע אחרי חצות לערך, נשמעו פתאום יריות תכופות מכל עבר שארכו כעשרה רגעים. מתוך קהל הפליטים היהודים פרצה שאגה איומה וצעקות נשמעו: "הערבים משליכים אבנים ופצצות". ורק כששקטו היריות, נתברר ששום התנפלות לא היתה מן החוץ ולא נודע בשל מה כל המהומה. בינתיים הביאו לחדר-הרפואה, סדרה "הדסה" בבית המשטרה, שבעה פצועי-יריות מבין הקהל מהם ילד קטן שמת אחרי שעות אחדות, מירית כדור-אקדה. לפי דברי הרופא:

בשבת בבוקר אחרי ליל-בלהות וצפיפות שיש בה סכנת מגפות, בחרו רבים מן הפליטים לסכן את חייהם ולחזור לבתיהם מאשר להשאר בתוך הזועה שבחצר המשטרה. הבהלה לצאת משם גדלה מרגע לרגע. ער שבצהריים לא נשארו שם אלא יחידיים. כל הקהל שב לרחוב הראשי ולבתים היחידיים בקרבת הרחוב הזה שלא נשרפו. המשמר האנגלי ברחוב הזה נתחזק, ושנים שלשה אבטומובילים משוריינים עומדים שם כל הזמן, מצב-הרוחות של היהודים מתוח מאד גם עכשיו. הן מפחד התנפלות ערבים ובידואים, והן מחוסר מזון ומלבושים, וגם מחמת צרת המים (בזרות המים כמעט נתרוקנו בעיר). עד יום א' הגיעה עורה רק מחיפה, מטבריה וסביבותיה. המצב בצפת השרופה וההרוסה איום הפליטים נשארו בעירום ובחוסר כל. מאות ילדים נשואים על זרועות הוריהם ערומים ויחפים. חלוקת המזון קשה עד מאד. מחוסר סדר וסדרנים.

קבורת הקדושים היתה רק ביום א' בבוקר, כי מפני השבת אי אפשר היה לקברם ביום וההליכה בלילה אסורה. את המתים לוו לבית-עולמם רק עסקנים אחדים ויחידיים מבין הקהל. בעברם ברחוב העלו ריח רקבון נורא, כי אחדים מהם היו מוטלים במקום הרצחם מיום החמישי שעבר.

ואחדים מן ההרוגים היו מומתים באכזריות איומה, מהם קטוע ידים ורגלים מנוטרי עינים וחחוכים לגורים: אשה אחת נמצאה קשורה אל שבכות החלון וחרוכה באש. הנהג כהן, שנמצא הרוג בין צפת לראש-פנה בשעה שחזר מנסיעתו לצמח, שלשם הוביל את תלמידי הפנימיה מבית-הספר בחיפה — היה חתוך לגורים ומעיו שופכו החוצה (את האבטומוביל שבו נסע — שרפו).

בכל העיר לא נשאר אף שרוך נעל. אשר נשאר לפליטה מן האש, היה לביוזה בידי ערבים חמסנים. בשבת בקרה בצפת משלחת ממשלתית מירושלים, והשאירה במקום פקיד אחד המשמש מתווך בין היהודים והממשלה-אתר מחברי

המשלחת נתבקש עלידי באי כח הצבור היהודי לבקר ב"הדסה" וברובע היהודי
ההרוס. כשהגיע לבתים הראשונים וראה את כל אשר עוללו שם הפורעים — לא יכול
יותר נשוא. עיניו זלגו דמעות והוא אמר למלווהו היהודי:
"די לי בזה יותר איני יכול לראות"...

חורבן עין-זיתים

(על יד צפת)

קדושי עין-זיתים.

1. פלינר 3. הארמנשטין

2. אשת פלינר

לאחר ההפגנה בצפת ב-24 באוגוסט החלו המונים ערבים בני הכפרים
זורמים אל העיר בעברם את עין-זיתים. הנמצאת ליד הדרך בצפון העיר מירון.
ביום א' 25 באוגוסט שלחו אנשי עין-זיתים 3 אנשים לקצין המשטרה בצפת
פארדי בדבר דהבטחון של המושבה. המשלחת דרשה מאתו שיעשה את ראשי
הכפר בעין-זיתון אחראים לרכוש ולנפש היהודים בעין-זיתים. פארדי לא שעה
לדבר המשלחת. אם כי במירון עשתה הממשלה כן ביחס לראשי הכפר הערבי
מירון והישוב היהודי הקטן שם ניצל, בבוא ערבי שופשף. כפר הסמוך למירון.
להתנפל על הישיבה והזקנים, הגנו ערבי מירון עליהם.

באותו יום נפגשה המשלחת בעסקני צפת והם יעצום לעזוב את המקום
ולעלות לצפת. חברי המשלחת ירדו לעין-זיתים, העלו את הזקנים, הנשים והטף
לצפת. הצעירים היו לנים במושבה. ובאים העירה יום לקבל ידיעות על המצב.
כשהיו עוברים את הכפר עין-זיתון היו בני דהכפר רוגמים אחריהם באבנים ומלח
ויס אותם בצעקות "אדבח' אליהוד".

ביום ה' כ"ט אב בבוקר, יום הדמים בצפת. הודיע השומר הצ'ירקסי למו-
שבה, שערביי עין-זיתון יצאו ליום-השוק בכפר הסמוך, בנת-אג'באל, להביא
משם נשק והם ישובו הלילה. הוא הוסיף כי ההתנפלות על צפת תהיה אז בלילה
הזה או בלילה הבא ודרש שיהיו זהירים. שנים מצעירי המושבה עלו אל העיר

ומסרו את הידיעה הזאת לעסקני צפתי. הם לא הספיקו לצאת את העיר בדרך
למושבה. וההתנפלות בצפת החלה. הם הוכרחו להשאר בעיר. בעיניזיתים נשאר:
הזקן פלינר ואשתו. שבשום אופן לא רצו לעזוב את המקום. שני פועלים. פינקס
והארטנשטיין. שעבדו במדידת קרקעות מטעם פיק"א. בסך הכל 4 נפשות. עליהם
שמרו הצ'ירקס ושלשת חבריו.

בתחלת המהומות בצפת. יצאו שני הפועלים את עיניזיתים לעלות צפתי.
בעברם זאת הכפר עיניזיתון עכבום כמה ערבים. הכום והכניסום אל תוך הכפר.
תחלה שדדו מהם את כל אשר היה אתם. ואחר כך העמידום אל הקיר. כשאחדים
מחזיקים בהם ואחד כונן את רובהו אל פינקס. כשנסוגו המחזיקים בו. כדי להזהר
מפגיעת היריה. עלה בידי פינקס להתחמק ולנוס. רדפו אחריו ביריות. אבל לא
השיגוהו. במרחק מה מן הכפר ירד אל הואדי והתחבא באחד הנקיקים וישב שם
36 שעות פצוע מהמכות אשר הוכה בנובטים ומבלי כל אוכל ומים עד שהגיע
לצפת ל"הרסה".

מה שקרה את חברו הארטנשטיין לא ידוע לו.

בעיניזיתים עשו הפורעים שמות. שדדו ובזזו את הכל ושרפו את הבתים.
הזקן פלינר ואשתו נשרפו. במשך שבוע ימים לא ניתנה אפשרות ליהודים לרדת
רהכפרה ולראות את אשר קרה שם. ביום ב' שלח האופיצר כהן 2 שוטרים ערבים
לחפש את הגופות. אבל הם לא מצאו כלום.

ביום ה' ביקש ה' ברוכשטיין. שמצא לו דרך אל המפקד הצבאי לתת לו
שני חיילים שילוהו אל הכפר ויחפש את גופות הנהרגים. המפקד ענה שאין
ברשותו לעשות זאת בלי פקודה מאת קצין המחוז. אולם הוא פנה אל דוחיילים
ושאל מי מהם מתנדב לרדת אל הכפר ללוות את היהודים בחפוש מתייהם. נמצאו
מיד שני חיילים. קבוצה של 8 יהודים בלויית החיילים ירדה לעיניזיתים ומצאו
שריידים מהגופות השרופות. גלגלתו של פלינר הזקן הוכרה. יש לשער שבערמת
העצמות השרופות היתה גופת הזקנה פלינר. לפי הסימנים נראה כי הנהרגים כובלו
בחוטי ברזל בטרם הושמו על המוקד.

המושבה נכחדה לגמרי. הבתים שרופים וכל אשר היה בהם נשדד מבלי
הותיר כלשהוא. עד עתה לא ניתנה מאת הממשלה האפשרות להביא את הצ'ירק
קסים שיעידו על הנעשה במושבה.